

EEN NIEUWE KANS VOOR MERGELLAND

Mergelland, volgens velen het minst Nederlandse deel van Nederland, heet sinds kort weer Nationaal Landschap. Het is een aanduiding met een lange voorgeschiedenis. In 1975, al weer een kwart eeuw geleden, bracht de toenmalige regering de zogenaamde drie Groene Nota's uit. De eerste daarvan, de Nota Nationale Parken, stelde voor om een aantal gebieden met grote ecologische en recreatieve betekenis de status van Nationaal Park te geven. Het betrof vooral bos-, heide-, hoogveen- en duingebieden. De plannen ontmoetten weinig weerstand en werden in de volgende decennia grotendeels uitgevoerd.

De tweede nota, over "de Relatie Landbouw en Natuur- en Landschapsbehoud", lag al moeilijker. Deze Relatienota beoogde delen van de agrarische cultuurlandschappen te beschermen tegen de landbouw, die in die tijd bezig was met de systematische afbraak van de oude cultuurlandschappen. De nota introduceerde beheersvergoedingen om boeren te compenseren voor de inkomsten die ze misliepen als ze weidevogels ontzagen of cultuurtechnische maatregelen achterwege lieten. Aanvankelijk was de animo vrijwel nihil. Dat veranderde pas in 1984, toen de Europese Gemeenschap quota instelde voor bijvoorbeeld melk. Omdat de productie per koe ook nadien bleef stijgen, ging het aantal koeien dalen. Het vrijkomende land kon extensiever worden gebruikt en bracht dan onder de Relatienota zelfs nog subsidie binnen. De populariteit van beheersvergoedingen steeg nadien snel. Voor de landbouw bleek de Relatienota geen gevaar te vormen: beheersvergoedingen werden vrijwillig aangegaan, konden desgewenst worden opgezegd, en in de aangrenzende gebieden kon de intensivering gewoon doorgaan.

Het grootste probleem leverde de derde Groene Nota, die voorstelde een aantal van de meest waardevolle cultuurlandschappen de status van Nationaal Landschapspark te geven. Van de 17 kandidaatgebieden werden er vijf, waaronder Mergelland, aangewezen als proefgebied. De reacties waren wisselend, maar aanzienlijke delen van de landbouwsector reageerden vijandig. Hoewel op nationaal niveau duidelijk was dat er teveel landbouwgrond zou komen en dat de aangewezen gebieden, die toch al slechte productieomstandigheden kenden, best konden worden gemist, wilden de boeren in die gebieden hun grootschalige toekomstfantasie niet opgeven. Ook het schrappen van het gehate woord "park" kon de negatieve stemming niet ombuigen. Toen het Ministerie van Landbouw & Visserij in 1983 de natuur- en landschapsbescherming overnam van het opgeheven Ministerie van CRM, was het gebeurd met de Nationale Landschappen.

We zijn nu een kwart eeuw verder. Van de gebieden die in 1975 nog de status van Landschapspark waardig werden geacht, is een deel nu niet meer de moei-

te van het beschermen waard. De laatste jaren lijkt de druk van de landbouw op het landschap echter te verminderen. De daling van de landbouwsubsidies maakt de kolossale investeringen in landinrichting, kunstmest en bestrijdingsmiddelen onrendabel. De Vijfde Nota over de Ruimtelijke Ordening ziet de verstedelijking als belangrijkste bedreiging voor het landelijk gebied en stelt vooral daarom de inrichting van Nationale Landschappen voor. De drie gebieden die in de eerste editie van de Nota uit begin 2001 werden aangewezen, zijn na inspraak gegroeid tot zeven, waaronder nu ook Mergelland.

Ook in dit gebied, ingeklemd tussen steden en snelwegen, is de stedelijke druk hoog. Toch maakt de term Nationaal Landschap al duidelijk, dat het niet alleen gaat om het weerstand bieden tegen druk van buiten. Ook de waarden van het gebied zelf zijn belangrijk. Net als een kwart eeuw geleden betekent een Nationaal Landschap dat moet worden gezocht naar een nieuw evenwicht tussen landbouw, recreatie en natuur. Elk van deze drie sectoren zal daarbij concessies moeten doen.

Recreatie vormt een belangrijk deel van de economische basis van het gebied en levert bovendien draagvlak op, maar teveel recreatie gaat ten koste van het landschap. Iets soortgelijks is het geval met de natuur. Zonder natuurwaarden is het draagvlak voor bescherming van Mergelland een stuk lager. Maar als de mens er uit wordt gewerkt en het hele gebied aan de natuur wordt overgelaten, verdwijnen de afwisseling, de cultuurhistorische waarden en de vergezichten die het gebied nu zo bijzonder maken. Tenslotte de landbouw. Landbouw is nodig om het cultuurlandschap te onderhouden, maar verdere schaalvergroting gaat ten koste van de waarden die we willen beschermen. De paradox is, dat hoe beter het landschap wordt ingericht voor de landbouw,

hoe geringer de waarde van natuur en landschap, en hoe groter de kans dat het gebied wordt opgeofferd aan verstedelijking.

Op de langere termijn is daarom ook de landbouw afhankelijk van het behoud van landschappelijke waarden. Anders dan een kwart eeuw geleden zijn veel boeren bereid om mee te denken over aangepaste vormen van landbouw, die neveninkomsten uit recreatie of landschapsbeheer bieden of die (door biologische teelt of door de ontwikkeling van streekproducten) een hogere prijs per eenheid product opleveren. De paar Mergellandse boeren die nog de illusie hebben dat ze door traditionele schaalvergroting op de wereldmarkt mee kunnen, moeten misschien financiële steun krijgen om te emigreren naar Flevoland of Polen. De toekomst van dit unieke landschap is aan een landbouw die het landschap beschermt, de natuur een kans geeft en bezoekers verwelkomt.

(foto: Jo Willems)